

Пейшар М. Ђундић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
P.Djundic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-9223-6373

МЕЂУНАРОДНА НАДЛЕЖНОСТ СУДОВА СРБИЈЕ И ПОВРЕДА АУТОРСКОГ ПРАВА НА ИНТЕРНЕТУ: ТУМАЧЕЊЕ ЧЛАНА 53. СТАВ 1. ЗАКОНА О РЕШАВАЊУ СУКОБА ЗАКОНА СА ПРОПИСИМА ДРУГИХ ЗЕМАЉА

Сажетак: Природа интернетa као средстава за комуникацију и размену информација рађа специфичне проблеме за међународно приватно право. Један од њих се односи и на утврђивање међународне судске надлежности у случајевима повреде имовинских и личних права аутора извршених употребом интернетa. У контексту српског права и у вези са овом врстом спорова, домаћи судови се налазе у прилици да пруже одговор на питање како се тумачи одредба чл. 53. ст. 1. Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља, која везује међународну надлежност кодавануговорне одговорности за циљеве за чињеницу да је на територији Србије настала штета. Анализа која је била предмет овог рада указује на то да је, код поменутих врста спорова, нецелисходно изједначити место настанка штете са местом из које је могуће присиљити заштићеном садржају. Уместо тога, постојање чврсте везе између спора и Србије и заштити интереса обе странке у постојању обезбеђују се прихватањем надлежности у ситуацији када је могуће закључити да је деловање пошеницијалног циљевника било усмерено према корисницима интернетa на територији Србије.

Кључне речи: међународна надлежност, ауторско право, интернет, место настанка штете.

1. УВОД

Поведа ауторског права са прекограничним елементом није феномен непознат међународном приватном праву. С времена на време пажњу јавности побуђују случајеви повезани са глобалним феноменима популарне културе, као што је раширена пракса неовлашћеног умножавања, превођења или прераде популарне серије књига о Харију Потеру, енглеске ауторке Џоан Роулинг (*Joanne Rowling*), у другим државама. На пример, десетак дана пре званичног објављивања седмог наставка саге о Харију Потеру, у Кини је објављен роман са идентичним називом, под именом списатељице која са овом књигом није имала никакве везе.¹ Неовлашћења адаптација дела исте ауторке од стране руског писца довела је до спора пред судом у Холандији, када је холандски издавач прибавио права на објављивање превода књиге о авантурама Тање Гротер, промовисане као „*руска сесџра Харија Појтера*“.²

Овај пример односи се на наводну повреду субјективних права аутора и издавача на класичан начин, у ономе што би се могло назвати аналогним светом. Овакви случајеви представљају плодно тле за појаву и анализу традиционалних проблема међународног приватног права који се односе на међународну судску надлежност и меродавно право, али су они ипак атипични у смислу да представљају парадигму прошлог времена: ретка су књижевна дела која побуђују толику међународну пажњу и доводе до неовлашћеног умножавања, прераде и продаје дела у великом броју различитих држава истовремено. Међутим, појава и раширена употреба интернета учинила је да прекогранична повреда ауторског или сродних права постане правило, а не изузетак.

Дељење музике, филмова, књижевних дела и другог материјала заштићеног ауторским правом, постављањем овог материјала на сервер којем корисници могу приступити по нахођењу и преузети одговарајућу датотеку на свој рачунар, или омогућавање тзв. *peer to peer* размене података, преузимањем са рачунара других корисника, има за последицу то да је прекогранична употреба и повреда права интелектуалне својине заиста постала редовна појава.³ Овакви случајеви даље посебно наглашавају проблем „*сукоба суверенијетета и мобилности*“⁴ у материји ауторског и сродних права, и то чине на два различита нивоа.

¹ Вид. Н. W. French, Chinese Market Awash in Fake Potter Books, *The New York Times*, 1 August 2007.

² Вид. Т. Striphas, *The Late Age of Print: Everyday Book Culture from Consumerism to Control*, New York, 2009, 162-166.

³ Вид. Р. L. C. Torremans, *Intellectual Property and Private International Law*, 3rd edition, Oxford, 2024, 526, 527.

⁴ F. K. Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice*, special edition, Leiden, 2005, 3.

На нивоу супстанцијалног права, процес дигитализације доводи у питање начин регулисања заштите ауторског и сродних права. Наиме, једно од основних начела у овој материји је начело територијалности. Субјективно ауторско право заштићено је на територији одређене државе само на основу права те државе, која субјекту овог права признаје и пружа заштиту за конкретно дело: не постоји глобално, светско ауторско право.⁵ Заштита која се пружа у границама сваке државе посебно заснована је на идеји да до повреде субјективних права у овој области долази полако и постепено. Међутим, употреба дигиталних средстава комуникације, као што је интернет, резултира тиме да је повреда ових права истовремена и свеприсутна.⁶

Када је у питању међународно приватно право, повреда субјективног ауторског права на интернету нужно значи преиспитивање начина на који се тумаче и примењују правила ове дисциплине. Нема сумње да неовлашћена дистрибуција материјала заштићеног ауторским правом путем интернета представља грађанскоправни деликт. Међутим, судови које државе имају надлежност да одлучују о тужби за накнаду штете и о евентуалном захтеву за уклањање заштићеног материјала?

Према студији од 2017. године, коју је наручила и финансирала Светска организација за интелектуалну својину (енгл. *World Intellectual Property Organization; WIPO*), већина прекограничних спорова у вези са повредом права интелектуалне својине, међу којима значајан део чине спорови поводом повреде ауторског и сродних права, подразумева ситуацију у којој локални тужилац подноси тужбу против страног туженог који је деловао у иностранству, поводом штете која је за тужиоца настала на територији државе суда.⁷ Да ли ће суд државе у којој тужилац има пребивалиште/убицајено боравиште/седиште прихватити да одлучује о тужби зависи од норми које регулишу његову међународну надлежност.

Будући да се норме о међународној судској надлежности заснивају на територијалној вези између јурисдикције и одређеног спора, критеријумима који се користе за успостављање надлежности у традиционалним нормама међународног приватног права је потребно дати ново значење, у онлајн контексту. Где је, на пример, извршена повреда личноправних или имовинско-правних субјективних права тужиоца ако је заштићени материјал постављен

⁵ С. М. Марковић, З. Миладиновић, *Ауторско право и сродна права*, друго незнатно измењено издање, Крагујевац, 2014, 253.

⁶ J. C. Ginsburg, *The Private International Law of Copyright in an Era of Technological Change*, *Recueil des cours*, vol. 273/1998, 254.

⁷ Вид. A. F. Christie, *Private International Law Principles for Ubiquitous Intellectual Property Infringement – A Solution in Search of a Problem*, *Journal of Private International Law*, vol. 13, no. 1/2017, 152-183, 164. Студија је обухватила анализу 59 спорова из 19 јурисдикција (18 националних система и Европске уније).

на интернет страницу употребом рачунара у једној земљи, када интернет страницу опслужује веб сервер који се налази у другој земљи, а материјал је доступан у свим земљама света истовремено? Где је потенцијално наступила штета за тужиоца у оваквом сценарију, ако се место наступања штете користи као критеријум надлежности суда којем се обратио?

У домаћем правном систему је посебна надлежност у споровима о вануговорној одговорности за штету прописана чланом 53. Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља (у даљем тексту: ЗРСЗ).⁸ Циљ овог рада је да понуди тумачење поменуте норме о надлежности прилагођено специфичностима повреде ауторског и сродних права путем интернета, на начин који омогућава заснивање надлежности у случајевима када спор има стварну и суштинску везу са територијом Србије и обезбеђује равнотежу у заштити интереса процесних странака. Будући да су домаћи судови већ имали прилику да се изјасне о значењу релевантне одредбе у серији одлука које се односе на међународну надлежност у материји која је предмет овог рада, у њему је садржан осврт на закључке ових судова, као и покушај да се пружи одговори на питања која те одлуке намећу.

2. КРИТЕРИЈУМ ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ НАДЛЕЖНОСТИ ИЗ ЧЛАНА 53.

СТАВ 1. ЗРСЗ: НАДЛЕЖНОСТ ПРЕМА МЕСТУ ПРЕДУЗИМАЊА РАДЊЕ ИЛИ ПРЕМА МЕСТУ НАСТАНКА ШТЕТЕ?

Током 2023. године, Апелациони суд у Београду (у даљем тексту: Апелациони суд или Суд) је у пет наврата одлучивао по жалби тужилаца против решења Вишег суда у Београду којима се првостепени суд оглашава међународно ненадлежним, у споровима који су подразумевали повреду ауторског права употребом интернета.⁹ У свим споровима је чињенично стање било врло слично: тужиоци су били домаћа привредна друштва која се баве пружањем услуга дистрибуције аудиовидео садржаја и која уједно, за новчану накнаду, пружају услуге остваривања имовинских права својих клијената – аутора музичких дела, аутора текста, нотног записа или аранжмана музичких дела. Тужени, са друге стране, била су физичка лица са пребивалиштем у Румунији, Бугарској, Француској или Босни и Херцеговини, која су, преко свог *YouTube* канала или других дигиталних платформи, чинила доступним заштићени садржај без дозволе аутора или тужилаца.

⁸ Сл. лист СФРЈ бр. 43/82 и 72/82, Сл. лист СРЈ бр. 46/96 и Сл. гласник РС бр. 46/2006.

⁹ Решење Апелационог суда у Београду Гж4 18/23 од 8.2.2023. године; Решење Апелационог суда у Београду Гж4 21/23 од 7.6.2023. године; Решење Апелационог суда у Београду Гж4 23/23 од 20.4.2023. године; Решење Апелационог суда у Београду Гж4 107/23 од 12.7.2023. године; Решење Апелационог суда у Београду Гж4 115/23 од 20.7.2023. године.

У сваком од ових пет предмета Апелациони суд је укинуо првостепено решење. Без обзира на то што се разлики за укидање донекле разликују,¹⁰ заједничко за све одлуке је истицање да је првостепени суд, приликом одлучивања о надлежности, пропустио да примени члан 53. став 1. ЗРСЗ.

Према овој одредби, надлежност домаћег суда у споровима о вануговорној одговорности за штету постоји када су испуњени услови за постојање опште међународне надлежности (члан 46. ЗРСЗ), када је тужени пређутно пристао на надлежност домаћег суда (члан 50. ЗРСЗ) и када је штета настала на територији Србије.¹¹

Према томе, једини основ за успостављање надлежности у овој врсти спорова који није заснован на некој другој одредби ЗРСЗ јесте чињеница да је на територији Србије *настала штета* из грађанскоправног деликта.

Под местом настанка штете, на основу јасне формулације поменуте одредбе, подразумева се место настанка штетне последице деловања штетника.¹² Са друге стране, у настојању да првостепеном суду пружи извесне смернице у вези са тумачењем релевантне одредбе, Апелациони суд у анализираним одлукама доследно заступа гледиште да се под местом настанка штете подразумева како место настанка штетне последице, тако и *место где је предузета штетна радња*. У једној од ових одлука Суд иде толико далеко да сугерише како је овакво гледиште општеприхваћено у српском праву.¹³ Није, међутим, јасно на чему се заснива овакав закључак.

Гледиште по којем се под местом настанка штете подразумева и место предузимања штетне радње у супротности је са језичким и системским тумачењем одредбе члана 53. став 1. ЗРСЗ.¹⁴ За разлику од колизионе норме за вануговорну одговорност за штету која разликује место предузимања штетне радње и место наступања штетне последице код тзв. мултилокалних

¹⁰ Из две од наведених одлука Апелационог суда следи да је примарни разлог за укидање првостепеног решења био то што је првостепена одлука захваћена битном повредом одредаба парничног поступка, због пропуштања суда да одржи рочиште на којем се тужиоцу омогућава да се изјасни о одбацивању тужбе због ненадлежности, у смислу члана 294. став 2. Закона о парничном поступку. Вид. Решење Апелационог суда у Београду Гж 4 107/23 од 12.7.2023. године и Решење Апелационог суда у Београду Гж 4 115/23 од 20.7.2023. године.

¹¹ Ова одредба упућује и на примену законских правила која се односе на успостављање надлежности у односу на лица без држављанства (члан 51. ЗРСЗ) и домаће држављане који су упућени на рад у иностранство (члан 52. ЗРСЗ).

¹² Вид. М. Dika, G. Knežević, S. Stojanović, *Komentar zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu (Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima)*, Beograd, 1991, 197.

¹³ Решење Апелационог суда у Београду Гж 4 107/2023 од 12.7.2023. године.

¹⁴ Вид. П. Ђундић, Међународна надлежност у споровима поводом повреде права личности на интернету – право Србије и Европске уније, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, том LVI, бр. 4/2022, 1033-1054.

деликата, одредба о надлежности се везује искључиво за место настанка штете. Такође, одредба члана 53. став 1. јасно се разликује и у односу на одредбу Закона о парничном поступку о месној надлежности у овој врсти спорова.¹⁵ Ова последња, слично колизионој норми из ЗРСЗ, везује месну надлежност за чињеницу да је на територији суда извршена штетна радња или је наступила штетна последица. У таквим условима, то што ЗРСЗ предвиђа надлежност домаћег суда у случајевима када је у Србији настала штета из грађанскоправног деликта не може да буде случајно, нити може да се припише немарном приступу приликом формулисања законских одредби, већ је реч о свесној одлуци да се међународна надлежност за спорове из деликата сведе на ситуације у којима је штетна последица деликтне радње наступила на територији наше земље.

Поред ових разлога који се односе на формулацију члана 53. став 1. ЗРСЗ и њено поређење са другим релевантним одредбама ЗРСЗ и Закона о парничном поступку, у споровима који се односе на деликте извршене на интернету постоји још један, додатни разлог, за то да се под местом настанка штете у Србији не подразумева место у којем је потенцијални штетник предузео штетну радњу: тумачење које даје Апелациони суд не може се помирити са његовим схватањем о домаћају надлежности коју ова одредба успоставља. Наиме, Суд истиче да се надлежност домаћег суда односи само на „*део шћейће који је везан за Републику Србију*.“¹⁶ Ограничење се правда чињеницом да „*[j]е природа интернетна као глобалне мреже таква да се њовреда без већих ѡрејрека може догодити у било којој земљи света*.“¹⁷

Нема сумње да је претходни исказ тачан, али само ако се под местом настанка штете подразумева место наступања штетних последица. Код дистрибуције заштићеног материјала путем интернета, штетна последица, макар потенцијално, може да наступи свуда где адресати могу да приступе материјалу који им је учињен доступним. У таквим случајевима је оправдано ограничити надлежност судова на део штете која је настала на домаћој територији. Међутим, ако се под местом настанка штете подразумева и место у којем је штетник предузео штетну радњу, не може се извести исти закључак о свеприсутности штете и нестaje оправдање да се надлежност ограничи на штету која се може лоцирати на територији Србије.

Јасно разликовање домаћаја надлежности према месту предузимања радње у односу на надлежност према месту наступања штете је присутно у пракси Суда Европске уније. За разлику од релевантне одредбе ЗРСЗ, у Европској унији је надлежност за спорове из деликата и квазиделиката, ре-

¹⁵ Члан 44. став 1. Закона о парничном поступку.

¹⁶ Решење Апелационог суда у Београду Гж4 107/23 од 12.7.2023. године.

¹⁷ *Ibid.*

гулисана чланом 7. став 2. Прве бриселске уредбе (2012).¹⁸ Надлежност је шире постављена и заснована је на чињенице да је *цифрени догађај* настао или да може настати на територији државе суда. У пракси суда ЕУ је неспорно да се под местом штетеног догађаја подразумева како место предузимања штетне радње, тако и место наступања штетне последице.¹⁹ Међутим, ако је надлежност заснована на месту наступања штетне последице, суд државе чланице може одлучивати само о накнади штете која је наступила на његовој територији. То је становиште од којег Суд ЕУ не одступа ни у споровима поводом деликата извршених на интернету, када су у питању спорови поводом повреде права личности,²⁰ повреде трговачког жига,²¹ па и спорови који се односе на повреду ауторског права.²² Према томе, и пракса овог суда показује да ограничење надлежности домаћег суда има смисла само ако се под местом настанка штете у Србији подразумева место настанка штетних последица проузрокованих деловањем штетника.

Конечно, потребно је истаћи и да проширење посебне надлежности из члана 53. став 1. ЗРСЗ тако да обухвата и место предузимања штетне радње, чак и када би могло да се брани имајући у виду све што је горе речено, не би имало готово никакав практични значај у споровима који су предмет анализе. Ово је због тога што се место деловања штетника у споровима због повреде ауторског права на интернету поклапа са местом његовог пребивалишта или седишта, те је тако конзумирано основом опште међународне надлежности из члана 46. став 1. ЗРСЗ.

У једној од анализираних одлука, у евидентном покушају да олакша посао примене одредбе члана 53. став 1. ЗРСЗ првостепеном суду, Апелациони суд утврђује листу критеријума који би могли да се користе као параметри за надлежност домаћег суда у овој врсти спорова. Отворена листа подразумева следеће критеријуме који би могли да представљају место настанка штете: локација сервера на коме се налази интернет сајт са ког је спорни садржај преузет; место одакле је лице које је наводно повредило ауторско право иницирало радње у циљу преузимања спорног садржаја; место одакле

¹⁸ Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast), *OJ L* 351, 20.12.2012, p. 1–32.

¹⁹ *Case 21/76 G. J. Bier BV v. Mines de potasse d'Alsace SA*, 30. новембар 1976. Године, пасуси бр. 2-4, 17-19.

²⁰ Вид. *Joined Cases C-509/09 and C-161/10, eDate Advertising GmbH v. X and Olivier Martinez, Robert Martinez v. MGN Limited*, 25. октобар 2011. године, пасус бр. 51.

²¹ Вид. *Case C-523/10, Wintersteiger AG v. Products 4U Sondermaschinenbau GmbH*, 19. април 2012. године, пасус бр. 27.

²² Вид. *Case C-170/12, Peter Pinckney v. KDG Mediatech AG*, 3. октобар 2013. године, пасус бр. 45; *Case C-441/13, Pez Hejduk v. EnergieAgentur.NRW GmbH*, 22. јануар 2015. године, пасус бр. 36.

су радње предузете у циљу чињења доступним јавности преузетог спорног садржаја; локација сервера на ком се налази интернет сајт на који је спорни садржај постављен од стране неовлашћеног лица и учињен доступним корисницима интернета; земља у којој се налазе корисници интернета којима је спорни садржај намењен; место где су наступиле последице наведене повреде ауторског права; место где се налазе корисници ауторског дела који би платили хонорар за коришћење ауторског дела.²³

Неки од наведених критеријума могу да се подведу под место предузимања штетне радње, као један од два елемента појма места настанка штете, онако како овај појам схвата Апелациони суд. То се односи на локацију сервера на којем се налази интернет сајт са заштићеним садржајем и место одакле је штетник предузео радње у циљу чињења доступним овог садржаја. Локација сервера може представљати место предузимања штетне радње због чињенице да постављање материјала на сервер представља активирање технолошког процеса који омогућује крајњим корисницима да приступе заштићеном музичком или филмском делу. Међутим, место сервера није адекватан критеријум за успостављање надлежности јер му недостаје предвидивост, будући да га је тешко идентификовати, може да буде потпуно случајно и не указује на стварну везу између спора и јурисдикције на чијој територији се сервер налази.²⁴ Томе се може додати и чињеница да се подаци које обухвата интернет сајт неретко могу налазити на више сервера истовремено.²⁵ Из ових разлога и Суд ЕУ одбија да изједначи место штетне радње са локацијом сервера.²⁶

Са друге стране, место у којем је штетник предузео радњу која је учинила доступним релевантни материјал крајњим корисницима јесте место у којем се ово лице налазило приликом активирања технолошког процеса који је резултирао у повреди заштићених права. Иако је тачно да због „преносивости“ интернет комуникације,²⁷ тј. због чињенице да било ко са приступом интернету и одговарајућом опремом може поставити материјал на интернет са било ког места на свету, те да се ово место не мора нужно представљати место у којем штетник живи,²⁸ оно ће се по правилу поклопити са државом пребивалишта или седишта овог лица. Штавише, у циљу промо-

²³ Решење Апелационог суда у Београду Гж4 107/23 од 12.7.2023. године.

²⁴ Вид. J. Hörnle, *Internet Jurisdiction (Law and Practice)*, Oxford, 2021, 286 P. de Miguel Asensio, *Conflict of Laws and the Internet*, Cheltenham, Northampton, 2020, 229; E. Rosati, *Copyright and the Court of Justice of the European Union*, 2nd edition, Oxford, 2023, 296.

²⁵ D. J. B. Svantesson, *Private International Law and the Internet*, 4th edition, Alphen aan den Rijn, 2021, 75, 76.

²⁶ Вид. *Case C-523/10, Wintersteiger AG v. Products 4U Sondermaschinenbau GmbH*, пасус бр. 36.

²⁷ D. J. B. Svantesson, *op. cit.*, 75.

²⁸ Вид. P. L. C. Torremans, *op. cit.*, 546, 547.

весања предвидивости и правне сигурности за штетника и оштећеног, Суд ЕУ у споровима о повреди права интелектуалне својине на интернету директно изједначава место предузимања штетне радње са местом седишта туженог.²⁹

Претходна анализа члана 53. став 1. ЗРСЗ у контексту повреде ауторског права на интернету доводи до закључка да ова одредба не може представљати нормативну основу за тумачење према ком појам места настанка штете обухвата и место предузимања штетне радње. Осим тога, чак и када би такво тумачење било одрживо, овај основ надлежности би фактички био подударан са општом међународном надлежношћу из члана 46. став 1. ЗРСЗ.

Према томе, место настанка штете у Србији, у смислу поменуте одредбе, постоји када је штетна последица повреде ауторског права наступила на територији Србије. Међутим, ово је само први корак у решавању проблема, будући да је потребно пружити одговор на питање које логички следи из овог закључка: када је штетна последица у овој врсти спорова настала на територији наше земље?

3. МЕСТО НАСТАНКА ШТЕТЕ: КРИТЕРИЈУМ ДОСТУПНОСТИ САДРЖАЈА?

Неовлашћеним постављањем садржаја на интернет чини се повреда права аутора на јавно саопштавање дела. Закон о ауторском и сродним правима изричито наводи да у искључиво право аутора спада и овлашћење да учини дело доступним јавности интерактивним путем – жичним или бежичним путем на начин који омогућује појединцу индивидуални приступ делу са места и у време које он одабере.³⁰ Према томе, повреду овог овлашћења врши свако ко, употребом техничке инфраструктуре интернета, неовлашћено учини дело доступним крајњим корисницима, без обзира на то да ли је на тај начин омогућено корисницима тзв. стримовање³¹ – тренутни приступ делу без трајног преузимања читаве датотеке – или преузимање материјала на рачунар корисника.³² Штета за носиоца субјективног ауторског права настаје у тренутку у којем је заштићени материјал постао доступан

²⁹ Вид. *Case C-523/10, Wintersteiger AG v. Products 4U Sondermaschinenbau GmbH*, пасус бр. 37; *Case C-441/13, Pez Hejduk v. EnergieAgentur.NRW GmbH*, пасус бр. 24.

³⁰ Закон о ауторском и сродним правима (...), члан 30. став 1.

³¹ Вид. о појму стриминга (енгл. *streaming*) у контексту ауторског права: N. Vujičić, „Lociranje“ striminga u autorskom pravu, у књизи: D. V. Popović (ur.), *Intelektualna svojina i internet*, Zbornik VI, Beograd, 2022, 53-71.

³² У овом случају се може говорити и о неовлашћеном умножавању дела, у смислу члана 20. Закона о ауторском и сродним правима.

јавности (корисницима интернета). По аналогiji, штета за титулара права настаје у месту у којем корисници могу да приступе заштићеном материјалу.

Проблем са интернетом као средством комуникације и размене података је у његовој карактеристици свеприсутности – материјал постављен на интернет је готово тренутно, у начелу, доступан у сваком кутку планете. Да ли то значи да, у контексту спорова о којима је овде реч, штета наступа у свакој држави из које конзументи заштићеног материјала могу да приступе одређеној веб страници? Ако је тако, какве последице то може да има на положај потенцијално одговорног лица и тужиоца у спору поводом захтева за накнаду штете?

Без обзира на то што је одмах јасно да изједначавање места наступања штетне последице са доступношћу материјала у споровима о повреди ауторског права на интернету може да изазове значајне проблеме у материји међународне судске надлежности, реч је о критеријуму који данас доминира у пракси Суда ЕУ и који, под утицајем праксе овог суда, примењују и судови појединих држава чланица приликом тумачења националних норми о међународној надлежности.³³

Претходно је било речи о томе како Суд ЕУ тумачи појам места предузимања штетне радње, једног од аспеката критеријума места штетног догађаја из Прве бриселске уредбе. Владајуће схватање о тумачењу места наступања штете у споровима о повреди ауторског права на интернету утврђено је у два кључна предмета.

У предмету Пинкни (*Pinckney*), француски судови су решавали по тужби тужиоца који је живео у Француској и који је подено тужбу против аустријског привредног друштва. Тужено друштво је неовлашћено умножавало компакт дискове са музиком чије је композитор и извођач био тужилац.³⁴ Те дискове су затим продавала два друштва из Уједињеног Краљевства преко различитих веб сајтова којима је било могуће приступити из Тулуза, где је тужилац живео.³⁵

После различитих одлука француских судова у вези са питањем међународне надлежности, спор је дошао до Касационог суда Француске који је Суду ЕУ упутио захтев за доношење одлуке о претходном питању у вези са тумачењем појма места штетног догађаја из тадашњег члана 5. став 3. Прве бриселске уредбе.³⁶

³³ Констатација се односи на Савезни суд Немачке. Вид. о томе: P. de Miguel Asensio, *op. cit.*, 238. Такође, D. J. B. Svantesson, *op. cit.*, 327.

³⁴ *Case C-170/12, Peter Pinckney v. KDG Mediatech AG*, пасуси бр. 9, 10.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ L 12, 16.1.2001, p. 1–23.

Суд ЕУ је сумарно констатовао да у овом случају надлежност француских судова не може да се заснива на месту предузимања штетне радње, будући да је неспорно да ова радња није предузета у Француској.³⁷ Према томе, кључно питање је било да ли се на територији државе суда пред којим је покренут првостепени поступак налази место наступања штете, у ситуација када је тужени умножавао заштићени материјал на територији друге државе чланице, при чему је тај материјал било могуће купити преко веб сајта који је био доступан на територији државе суда.³⁸

Тумачење Суда ЕУ се заснива на два кључна елемента. Први од њих се односи на територијалност ауторског права. Иако ауторско право, за разлику од неких других права интелектуалне својине, не захтева регистрацију као предуслов пружања заштите, његова заштита је ипак територијална у смислу да се пружа у оквиру територије сваке појединачне државе, у складу са њеним супстанцијалним правом.³⁹ Из тога следи да тужба може бити поднета само пред судом оне државе чланице у којој субјективна права тужиоца уживају заштиту.⁴⁰ Други елемент се односи на идентификацију штете: будући да питање да ли су испуњени услови за постојање повреде субјективних права тужиоца и за наступање одговорности туженог припадају меритуму спора, за надлежност суда конкретне државе чланице је неопходно да постоји вероватноћа наступања штете на њеној територији.⁴¹ Та вероватноћа постоји ако је, као у овом случају, могуће прибавити копију заштићеног дела преко веб сајта који је доступан на територији државе суда.⁴² Када се надлежност заснива на критеријуму места наступања штете, она је ограничена на штетеу која је настала на територији националног суда који је надлежан.⁴³

Из одлуке у предмету Пинкни се може закључити да, према схватању Суда ЕУ, место наступања штете у споровима о повреди ауторског права на интернету јесте место у којем корисници интернета могу приступити заштићеном материјалу.⁴⁴ Ипак, такав закључак би вероватно био сувише удаљен од онога што је Суд ЕУ утврдио у овом случају – место наступања штете у предмету Пинкни није место у којем је дело непосредно доступно крајњим корисницима, већ место у којем је доступан веб сајт преко којег је могуће купити заштићено дело. Међутим, дилеме које су постојале због

³⁷ *Case C-170/12, Peter Pinckney v. KDG Mediatech AG*, пасус бр. 29.

³⁸ *Ibid.*, пасус бр. 30.

³⁹ *Ibid.*, пасуси бр. 37-39.

⁴⁰ *Ibid.*, пасус бр. 43.

⁴¹ *Ibid.*, пасуси бр. 40, 43.

⁴² *Ibid.*, пасус бр. 44.

⁴³ *Ibid.*, пасус бр. 45.

⁴⁴ Уз додатни услов да се конкретним субјективним правима тужиоца пружа заштита у држави суда.

специфичних чињеничних околности у овом спору дефинитивно се решене нешто више од годину дана након одлуке у предмету Пинкни.

У предмету Хејдук (*Hejduk*), тужитељка је тврдила да је немачко привредно друштво повредила њена ауторска права, тако што је поставило фотографије чији је аутор била тужитељка на свој веб сајт, без њеног одобрења. Како је тужитељка имала домицил у Аустрији, поднела је тужбу којом се захтева накнада штете и објављивање одлуке о трошку туженог пред судом у Бечу.⁴⁵ Тужено друштво је оспорило надлежност суда, позивајући се на чињеницу да његов веб сајт није био усмерен према Аустрији, те да сама могућност да се веб сајту приступи са територије ове државе није довољна да оправда заснивање надлежности.⁴⁶ Поступајући суд је прекинуо поступак и обратио се Суду ЕУ захтевом за тумачење одредбе Прве бриселске уредбе о надлежности у споровима о деликтима и квазиделиктима. Конкретно, суд је поставио питање да ли поменута одредба мора да се тумачи тако да успоставља надлежност суда државе у којој се налази седиште пословања (енгл. *establishment*) туженог и, алтернативно, суда државе чланице према којој је интернет страница, с обзиром на њен садржај, усмерена.⁴⁷

Суд ЕУ је у одговору на постављено питање потврдио схватање изнето у предмету Пинкни. Будући да се под местом предузимања штетне радње подразумева место седишта туженог друштва (као место у којем је власник интернет странице активирао технолошки процес постављања фотографија тужитељке), оно није могло да послужи као основ надлежности јер се није налазило на територији поступајућег суда, те је у практичном смислу једино релевантно било место наступања штете.⁴⁸ За утврђивање овог места није релевантно да ли је интернет страница на којој су се налазиле спорне фотографије била усмерена ка Аустрији, односно намењена корисницима у овој земљи, имајући у виду да одредба Прве бриселске уредбе која се односи на надлежност у деликтним споровима не помиње овај критеријум.⁴⁹ Место наступања штете је на територији државе суда ако су у тој држави заштићена субјективна права обухваћена тужбом⁵⁰ и ако постоји вероватноћа наступања штете на овој територији, што је случај када је интернет страница доступна корисницима у Аустрији.⁵¹ Надлежност према месту наступања штете је ограничена на део штете која је наступила на територији поступајућег суда.⁵²

⁴⁵ *Case C-441/13, Pez Hejduk v. EnergieAgentur.NRW GmbH*, пасуси бр. 10-12.

⁴⁶ *Ibid.*, пасус бр. 13.

⁴⁷ *Ibid.*, пасус бр. 14.

⁴⁸ *Ibid.*, пасуси бр. 23-27.

⁴⁹ *Ibid.*, пасуси бр. 31-33.

⁵⁰ *Ibid.*, пасуси бр. 29, 30. Суд ЕУ је констатовао да је неспорно да су права обухваћена тужбом заштићена у Аустрији.

⁵¹ *Ibid.*, пасус бр. 34.

⁵² *Ibid.*, пасус бр. 36.

Питање које је централно за тему овог рада се односи на целисходност тумачења појма места настанка штете од стране Суда ЕУ у контексту члана 53. став 1. ЗРСЗ који употребљава исти критеријум: да ли је пожељно да домаћи судови усвоје исто тумачење, односно да усвоје схватање да се место настанка штете налази у Србији на основу чињенице да се заштићеном садржају може приступити са територије Србије?

Потребно је одмах на почетку истаћи да изједначавање места настанка штете са местом из којег се може приступити одговарајућем материјалу у пракси Суда ЕУ није лишено контроверзи. У оба предмета о којима се говори изнад, општи правобраниоци су се изјаснили против оваквог решења. У предмету Пинкни, општи правобранилац Јескинен (*Jääskinen*) заступао је гледиште да би такво тумачење било супротно интересима предвидивости и ефикасног спровођења судског поступка, те да би подстакло појаву „куповине форума“ (енгл. *forum shopping*).⁵³ Слично томе, општи правобранилац у предмету Хејдук предлаже Суду ЕУ чак потпуно искључивање критеријума места наступања штете, због чињенице да је критеријум немогуће применити имајући у виду свеprisутност штете која проистиче из употребе интернета.⁵⁴ Према том гледишту, примена овог критеријума ствара правну несигурност за обе странке у поступку – за тужиоца, који не може бити сигуран да ће поступајући суд успети да прецизно утврди обим штете настале на територији државе суда, и за туженог, који се излаже ризику да против њега буде поднета тужба пред судовима више држава истовремено.⁵⁵

Изједначавање места наступања штете са доступношћу материјала употребом интернета је широко критиковано и у правној доктрини, како када је у питању одређивање надлежности за деликте на интернету уопште,⁵⁶ тако и када је реч конкретно о надлежности за случајеве повреде ауторског права на интернету.⁵⁷

Заиста, проблеми са тумачењем према којем се место наступања штете код повреде ауторског или сродних права на интернету налази на територији

⁵³ *Case C-170/12, Peter Pinckney v. KDG Mediatech AG*, 3. октобар 2013. године, *Opinion of Advocate General Jääskinen*, пасус бр. 68.

⁵⁴ *Case C-441/13, Pez Hejduk v. EnergieAgentur.NRW GmbH*, 22. јануар 2015. године, *Opinion of Advocate General Cruz Villalón*, пасус бр. 41.

⁵⁵ *Ibid.*, пасус бр. 43.

⁵⁶ U. Magnus, P. Mankowski (eds.), *Brussels Ibis Regulation*, Köln, 2023, 306; T. Lutz, *Private International Law Online: Internet Regulation and Civil Liability in EU*, Oxford, 2020, 102, 103.

⁵⁷ R. Matulionyte, *Enforcing Copyright Infringements Online in Search of Balanced Private International Law Rules*, *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, vol. 6, 2/2015, 132-145, 133, 134; S. Depreeuw, J. Hubin, *Of Availability, Targeting and Accessibility: Online Copyright Infringements and Jurisdiction in the EU*, *Journal of Intellectual Property Law and Practice*, vol. 9, 9/2014, 750-764, 764; J. Hörnle, *op. cit.*, 413, 414; E. Rosati, *op. cit.*, 295, 296.

са које је могуће приступити одговарајућем садржају су вишеструки и говоре против усвајања таквог тумачења у контексту члана 53. став 1. ЗРСЗ.

Прво, чињеница да је релевантни садржај доступан корисницима интернета са територије Србије, сама по себи, не обезбеђује стварну и суштинску везу спора са Србијом, нити би гарантовала олакшан приступ доказном материјалу и ефикасно спровођење поступка. Природа интернета као алата за комуникацију и размену информација је таква да је садржај објављен онлајн, макар начелно посматрано, доступан истовремено у свим деловима света. Заснивање надлежности на критеријуму доступности садржаја у таквим околностима значи *de facto* прихватање једне врсте универзалне надлежности домаћих судова – сваки пут када је одговарајући садржај доступан на територији Србије, домаћи суд би морао да засније надлежност по тужби за накнаду штете. Тешко је пронаћи било какво правно-политичко и практично оправдање за овако широко тумачење одредбе о надлежности.

Друго, заснивање надлежности на критеријуму доступности ставља туженог у екстремно незавидан положај. Ако је једина веза спора са територијом Србије чињеница да се садржају може приступити са њене територије, потенцијални штетеник готово никада не би могао разумно предвидети да ће тужба против њега бити поднета пред судом наше земље, будући да штета која се схвата на овај начин наступа на територији великог броја држава истовремено. Тужени се може наћи у позицији да се брани у иностраној јурисдикцији, са свим трошковима и тешкоћама које то подразумева.

Треће, чини се да прихватање критеријума доступности садржаја као основа надлежности жртвује интересе потенцијалног штетеника како би се пружила додатна заштита оштећеном. Иако је горе речено да критеријум доступности омогућава подношење тужбе пред српским судом увек када је садржају могуће приступити са домаће територије, у великом броју случајева тужилац неће имати доминантан интерес да ангажује домаћи форум. У пракси, за очекивати је да се наши судови суоче са тужбеним захтевима у овој врстои спорова не само када је садржај у питању доступан у Србији, већ и када тужилац има посебан интерес да поднесе тужбу пред домаћим судом. То ће, пре свега, бити случај у ситуацији када оштећени има пребивалиште или седиште у Србији. Тада би му тумачење места настанка штете као места са којег је садржај доступан омогућило покретање парнице пред „сопственим“ судом, претварајући ову врсту надлежности у својеврсни форум тужиоца. Међутим, није неопходна свеобухватна анализа како би се закључило да заснивање надлежности према критеријуму доступности ни у оваквим случајевима не води нужно заштити интереса тужиоца. Проблем се тиче обима штете која је за њега наступила на територији Србије: надлежност се заснива на чињеници да су корисници интернета са домаће територије могли да приступе одговарајућем садржају, а не на питању да ли је заиста том

садржају и приступљено. То значи да критеријум доступности може водити успостављању надлежности у споровима „празне јурисдикције“⁵⁸ – када је обим штете која је наступила на домаћој територији такав да не може да оправда вођење парнице.

Коначно, примена критеријума доступности садржаја са собом носи велику практичну тешкоћу: будући да је надлежност суда ограничена на штету која је настала на територији државе форума, како квантификовати штету која је настала на домаћој територији и одвојити је од оне настале у иностранству?

На основу свега реченог је јасно да није могуће, нити је целисходно, изједначити место настанка штете у смислу члана 53. став 1. ЗРСЗ, са местом у којем је доступан садржај зашћућен прописима о ауторском праву.

4. МЕСТО НАСТУПАЊА ШТЕТЕ: КРИТЕРИЈУМ УСМЕРАВАЊА ДЕЛОВАЊА ШТЕТНИКА

Чињеница да је заснивање надлежности у споровима поводом повреде субјективних права аутора на интернету према месту доступности заштићеног материјала очигледно неподесно, рађа потребу да се пронађе алтернативно тумачење појма места наступања штете у поменутим споровима.

Једно од најчешће помињаних решења у литератури је да надлежност треба поверити судовима оне државе према којој је било усмерено деловање штетника. Идеја је инспирисана праксом Суда ЕУ у интернет-споровима који немају за предмет повреду ауторских права и прихваћена је од стране бројних правних писаца, као и од стране националних судова у појединим државама.⁵⁹ Критеријум усмеравања деловања значи да суд може засновати надлежност у ситуацији када је, посматрано објективно и на основу свих околности случаја, тужени усмерио своје активности којима је извршена повреда ауторског права према становницима државе форума.⁶⁰ Он се заснива на схватању да штета изазвана деловањем штетеника настаје у држави у којој се налазе корисници којима је заштићени материјал био намењен, будући да је то место у којем настаје економски губитак за оштећеног.⁶¹ Према

⁵⁸ R. Matulionyte, *op. cit.*, 135.

⁵⁹ Вид. T. Lutzi, Internet Cases in EU Private International Law – Developing a Coherent Approach, *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 66, 3/2017, 687-722, 703-704.

⁶⁰ B. Van Hourdet, Jurisdiction in Cross-Border Copyright Infringement Cases – Rethinking the Approach of the Court of Justice of the European Union, A. Bonomi et al. (eds.), *Yearbook of Private International Law*, vol. XXII – 2020/2021, 299-335, 322.

⁶¹ A. Nuyts, Suing At the Place of Infringement: The Application of Article 5(3) of Regulation 44/2001 to IP Matters and Internet Disputes, у књизи: A. Nuyts (ed.), *International litigation in intellectual property and information technology*, Alphen aan den Rijn, 2008, 105-131, 126.

гlediшту Тореманса (*Torremans*), усмеравање садржаја интернет странице према одређеној држави је друкчији начин да се каже како је, за потребе заснивања међународне надлежности, неопходно да садржај интернет странице производи значајне ефекте на територији те државе.⁶² Другим речима, на територији поменути државе наступа значајна штета.

Критеријум усмеравања деловања је очигледно мотивисан не само настојањем да се надлежност повери судовима државе у којој је наступио највећи део штете, већ и жељом да се туженом пружи заштита од тужби пред форумом чију евентуалну надлежност није могао да узме у обзир приликом предузимања својих активности. Овакав закључак проистиче из појединих извора аутономног карактера, чији је циљ да послужи као инспирација законодавцима приликом прописивања и судовима приликом тумачења норми о међународној надлежности у споровима о повреди права интелектуалне својине. У тим изворима се критеријум усмеравања користи као својеврсна клаузула одступања, односно како би се спречило заснивање надлежности у ситуацијама када туженик није могао да очекује да ће његова одговорност бити разматрана пред одговарајућим судом.

На пример, Принципи сукоба закона у материји интелектуалне својине (*Principles on Conflict of Laws in Intellectual Property*), које је израдила Европска Макс Планк група за сукоб закона у интелектуалној својини (*European Max Planck Group on Conflict of Laws in Intellectual Property*), предвиђају да посебна надлежност у споровима о повреди права интелектуалне својине постоји за судове државе у којој је повреда извршена или може бити извршена, осим када наводни штетник није деловао на територији ове државе и *не може се разумно закључити да је његова активност била усмерена на ову државу*.⁶³ Услов који се односи на то да је, када штетник предузима активности изван државе форума, деловање штетника усмерено према одређеној држави управо је уведен како би се спречило заснивање надлежности на основу пуке доступности интернет садржаја на територији државе суда.⁶⁴

Врло слично правило предложио је, неколико година раније, Амерички правни институт (*American Law institute*), у својим принципима који су наме-

⁶² P. L. C. Torremans, *op. cit.*, 550-552.

⁶³ European Max Planck Group on Conflict of Laws in Intellectual Property (CLIP), *Principles on Conflict of Laws in Intellectual Property*, Final Text, 1 December 2011, Article 2:202: "In disputes concerned with infringement of an intellectual property right, a person may be sued in the courts of the State where the alleged infringement occurs or may occur, unless the alleged infringer has not acted in that State to initiate or further the infringement and her/his activity cannot reasonably be seen as having been directed to that State."

⁶⁴ C. Heinze, A Framework for International Enforcement of Territorial Rights: The CLIP Principles on Jurisdiction, 53-77, 64, у: J. Basedow et al. (eds.), *Intellectual Property in the Global Arena*, Tübingen, 2010.

њени, између осталог, регулисању надлежности у међународним споровима у вези са интелектуалном својином (Принципи Америчког правног института).⁶⁵

Такође, Смернице о интелектуалној својини и међународном приватном праву (*Guidelines on Intellectual Property and Private International Law*) Удружења за међународно право, предвиђају надлежност судова државе у којој је штетник проузроковао директну и значајну штету, осим када није било могуће предвидети наступање штете на територији ове државе.⁶⁶ Овакво решење поново значи да за заснивање међународне надлежности није довољно да је на територији државе суда доступна интернет страница на коју је заштићени материјал постављен или са које је скинут.⁶⁷

Судови појединих држава чланица ЕУ су се у прошлости повремено ослањали на критеријум усмеравања како би дефинисали место наступања штете приликом одлучивања о надлежности у споровима о повреди ауторског права.⁶⁸ У пракси америчких судова критеријум се користи у циљу утврђивања испуњености уставног услова „минималних конџакаџа“ приликом одлучивања о тзв. персоналној јурисдикцији у споровима из деликата извршених на интернету.⁶⁹ Суд ЕУ је, међутим, изричито одбацио његову примену у предметима Пинкни и Хејдук, образлажући то чињеницом да релевантна одредба Прве бриселске уредбе о надлежности за деликте и квази-деликте не садржи поменути критеријум.⁷⁰ Са друге стране, у нешто другачијем контексту, приликом одлучивања о тумачењу критеријума за успостављање надлежности код тужби за повреду трговачког жига ЕУ, успостављеног на нивоу Европске уније Уредбом о трговачком жигу,⁷¹ Суд ЕУ прихвата да се под местом повреде жига или местом у којем постоји опасност од повреде подразумева место у којем се налазе потрошачи или трговци према којима је штетник усмерио своју онлајн рекламу или понуду за закључење

⁶⁵ American Law Institute, *Intellectual Property: Principles Governing Jurisdiction, Choice of Law, and Judgments in Transnational Disputes* (2007), Section 204(2): “A person may be sued in any State in which its activities give rise to an infringement claim, **if it reasonably can be seen as having directed those activities to that State**. The court’s jurisdiction extends to claims respecting injuries occurring in that State.”

⁶⁶ International Law Association, Committee on Intellectual Property and Private International Law, Resolution 6/2020, *Guidelines on Intellectual Property and Private International Law* (“*Kyoto Guidelines*”), November 29 – December 13, 2020, Guideline 5(b).

⁶⁷ J. Blom, R. C. Dreyfuss, P. Jurcys et al., *Kyoto Guidelines: Jurisdiction, Journal of Intellectual Property, Information Technology, and Electronic Commerce Law*, vol. 12, 1/2021, 13-43, 19.

⁶⁸ Вид. B. Van Houtet, *op. cit.*, 321.

⁶⁹ Вид. T. Lutzi, *Private International Law Online: Internet Regulation and Civil Liability in the EU*, Oxford, 2020, 118-121.

⁷⁰ *Case C-170/12, Peter Pinckney v. KDG Mediatech AG*, пасус бр. 42; *Case C-441/13, Pez Hejduk v. EnergieAgentur.NRW GmbH*, пасус бр. 32.

⁷¹ Regulation (EU) 2017/1001 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 on the European Union trade mark (codification), OJ L 154, 16.6.2017, p. 1–99.

уговора.⁷² Чињеница да је ово први пут да је Суд ЕУ прихватио примену критеријума усмеравања делатности у споровима о повреди права интелектуалне својине, те да је истакао потребу уједначеног тумачења одредаба о судској надлежности у споровима који се односе на заштиту трговачког жига, без обзира на то да ли се ради о праву које постоји на европском или националном нивоу,⁷³ наводи поједине ауторе да закључе како је само питање времена када ће Суд ЕУ проширити критеријум усмеравања делатности и на тумачење чл. 7. ст. 2. Прве бриселске уредбе у контексту повреде права аутора.⁷⁴

Тумачење места настанка штете, у смислу чл. 53. ст. 1. ЗРСЗ, као места према којем је потенцијални штетеник усмерио своје деловање у споровима о повреди ауторског и сродних права на интернету има бројне предности.

Прво, чињеница да је деловање туженог било усмерено ка публици или потрошачима у Србији требало би да омогући заснивање надлежности домаћих судова у случајевима када постоји стварна и чврста веза између спора и наше земље, односно да спречи ангажовање домаћег правосуђа у стварима у којима се контакт спора са територијом Србије своди на чињеницу да је материјал који је био предмет повреде доступан на овој територији. На тај начин се истовремено спречава да домаћи судови поступају када је јасно да се не налазе у доброј позицији да процене постојање одговорности штетеника и обим евентуално настале штете.

Друго, тумачење појма места настанка штете на поменути начин спречава појаву спорова празне јурисдикције, тј. спорова у којима би били испуњени услови за надлежност домаћег суда, али би истовремено штета на коју би се односио тужбени захтев била незнатног обима. Тиме би се обесхрабрило покретање поступка у којима је износ трошкова поступка вишеструко већи од обима досуђене накнаде штете.

Треће, употреба критеријума усмеравања деловања штетника служи заштити туженог од покретања поступка пред судом чију надлежност није могао да разумно предвиди. На тај начин се успоставља равнотежа у заштити интереса странака и доприноси очувању правне сигурности.

Са друге стране, са применом критеријума усмеравања деловања повезан је један значајан проблем – како утврдити да ли је деловање потенцијалног штетника било усмерено према територији државе форума?

Општи правобранилац Јаскинен у предмету Пинкни предлаже, уз одговарајућа прилагођавања, употребу критеријума које Суд ЕУ користи при-

⁷² *Case C-172/18, AMS Neve Ltd. and Others v. Heritage Audio SL and Pedro Rodríguez Arribas*, 5 September 2019, пасус бр. 47.

⁷³ *Ibid.*, пасус бр. 58.

⁷⁴ Вид. V. Lazic, P. Mankowski, *The Brussels I-bis Regulation: interpretation and implementation*, Cheltenham and Northampton, 2023, параграф бр. 2.281.

ликом тумачења одредбе члана 17. став 1. тачка ц) Прве бриселске уредбе.⁷⁵ Поменута одредба предвиђа да надлежност суда државе чланице у којој се налази пребивалиште потрошача постоји у потрошачким споровима, између осталог, када је трговац усмеравао своје комерцијалне или професионалне активности према држави форума. У онлајн контексту, Суд ЕУ помиње, примера ради, неке од индиција које се могу узети у обзир приликом анализе, као што су: чињеница да вебсајт наводи да се одговарајуће роба или услуга нуди потрошачима у држави чланици, навођење контакта са међународним позивним бројем, употреба националног интернет домена који се разликује од државе седишта трговца, чињеница да се вебсајт јавља у различитим језичким варијантама и да је омогућено плаћање у различитим валутама.⁷⁶

Принципи Америчког правног института такође помињу индиције које се могу сматрати релевантним за закључак да је тужени усмеравао деловање према држави форума, у случајевима наводне повреде права интелектуалне својине: испоручивање робе на територији државе суда, омогућавање лицима са територије државе суда да наруче одговарајућу робу или услугу, прилагођавање материјала намењеног комуникацији са корисницима у одређеној јурисдикцији, као што је прилагођавање садржаја који се нуди интересовању корисника на територији државе суда.⁷⁷ Као посебно важна индиција у интернет-комуникацији помиње се језик – чињеница да је интернет страница на језику државе форума може, уз друге факторе као што је омогућавање евентуалног плаћања садржаја у валути ове државе, може бити одлучујућа за закључак да је активност туженика била усмерена ка држави суда.⁷⁸ Са друге стране, ако је потенцијални штетеник користио алате намењене блокирању приступа својој страници из одређене јурисдикције, овај фактор може указивати на то да не постоји усмеравање деловања према тој јурисдикцији.⁷⁹

Коначно, посебно користан фактор за утврђивање да ли у конкретном случају постоји деловање које је усмерено према територији државе суда је интензитет саобраћаја који је генерисан активностима туженог – доказ да је интернет страници заиста приступано са територије државе суда је доказ

⁷⁵ *Case C-170/12, Peter Pinckney v. KDG Mediatech AG*, 3. октобар 2013. године, *Opinion of Advocate General Jääskinen*, пасус бр. 66.

⁷⁶ *Joined Cases C-585/08 and C-144/09, Peter Pammer v. Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (C-585/08) and Hotel Alpenhof GesmbH v. Oliver Heller (C-144/09)*, 7 December 2010, пасуси бр. 80-84.

⁷⁷ American Law Institute, *Intellectual Property: Principles Governing Jurisdiction, Choice of Law, and Judgments in Transnational Disputes* (2007), Comment, Section 204, 95.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

да је деловање штетеника било усмерено на ову државу.⁸⁰ Што је већи број случајева преузимања одговарајућег садржаја на територији једне државе, то је лакше закључити да је услов који се односи на усмеравање деловања потенцијално одговорног лица испуњен.⁸¹

Потребно је истаћи да није сваки од наведених фактора примењив у сваком појединачном случају. Повреда ауторских права на интернету може имати различите појавне облике. Нема сумње да се, на пример, све индиције које служе за утврђивање да ли постоји усмеравање активности код неовлашћене дистрибуције материјала уз новчану накнаду не могу једнако применити на неовлашћено саопштавање ауторског дела у форми објављивања фотографије на интернет блогу или музичког дела на јутјуб каналу. Ипак, оне могу да послуже као добра полазна основа домаћим судовима у покушају да одговоре на питање да ли се место наступања штете у споровима поводом повреде субјективних ауторских права налази на територији Србије, односно да ли је испуњен услов за заснивање међународне надлежности из члана 53. став 1. ЗРСЗ.

5. ЗАКЉУЧАК

Природа интернета као средства за комуникацију и размену информација рађа специфичне проблеме за међународно приватно право. Један од њих се односи и на утврђивање међународне судске надлежности у случајевима повреде имовинских и личних права аутора извршених употребом интернета. У контексту српског права и у вези са овом врстом спорова, домаћи судови се налазе у прилици да пруже одговор на питање како се тумачи одредба члана 53. став 1. ЗРСЗ која везује међународну надлежност код вануговорне одговорности за штетеу за чињеницу да је на територији Србије настала штета. Анализа која је била предмет овог рада указује на то да је, код поменуте врсте спорова, нецелисходно изједначити место настанка штете са местом из којег је могуће приступити заштићеном садржају. Уместо тога, постојање чврсте везе између спора и Србије и заштита интереса обе странке у поступку обезбеђују се прихватањем надлежности у ситуацији када је могуће закључити да је деловање потенцијалног штетника било усмерено према корисницима интернета на територији Србије. Иако је немогуће утврдити коначну листу фактора који би пружили недвосмислен одговор на питање да ли је услов усмеравања активности испуњен у сваком појединачном случају, фактори који се помињу у овом раду могу да послуже домаћим судовима као полазна основа за спровођење сопствене анализе.

⁸⁰ P. L. C. Torremans, *op. cit.*, 552.

⁸¹ *Ibid.*

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- American Law Institute, *Intellectual Property: Principles Governing Jurisdiction, Choice of Law, and Judgments in Transnational Disputes* (2007).
- J. Blom, R. C. Dreyfuss, P. Jurcys et al., Kyoto Guidelines: Jurisdiction, *Journal of Intellectual Property, Information Technology, and Electronic Commerce Law*, vol. 12, 1/2021, 13-43.
- A. F. Christie, Private International Law Principles for Ubiquitous Intellectual Property Infringement – A Solution in Search of a Problem, *Journal of Private International Law*, vol. 13, no. 1/2017, 152-183.
- P. de Miguel Asensio, *Conflict of Laws and the Internet*, Cheltenham, Northampton, 2020.
- S. Depreeuw, J. Hubin, Of Availability, Targeting and Accessibility: Online Copyright Infringements and Jurisdiction in the EU, *Journal of Intellectual Property Law and Practice*, vol. 9, 9/2014, 750-764.
- M. Dika, G. Knežević, S. Stojanović, *Komentar zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu (Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima)*, Beograd, 1991.
- П. Ђундић, Међународна надлежност у споровима поводом повреде права личности на интернету – право Србије и Европске уније, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, том LVI, бр. 4/2022, 1033-1054.
- European Max Planck Group on Conflict of Laws in Intellectual Property (CLIP), *Principles on Conflict of Laws in Intellectual Property*, Final Text, 1 December 2011.
- H. W. French, Chinese Market Awash in Fake Potter Books, *The New York Times*, 1 August 2007.
- J. C. Ginsburg, The Private International Law of Copyright in an Era of Technological Change, *Recueil des cours*, vol. 273/1998.
- C. Heinze, A Framework for International Enforcement of Territorial Rights: The CLIP Principles on Jurisdiction, 53-77, 64, у: J. Basedow et al. (eds.), *Intellectual Property in the Global Arena*, Tübingen, 2010.
- J. Hörnle, *Internet Jurisdiction (Law and Practice)*, Oxford, 2021.
- International Law Association, Committee on Intellectual Property and Private International Law, Resolution 6/2020, *Guidelines on Intellectual Property and Private International Law ("Kyoto Guidelines")*, November 29 – December 13, 2020.
- F. K. Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice*, special edition, Leiden, 2005.
- V. Lazic, P. Mankowski, *The Brussels I-bis Regulation: interpretation and implementation*, Cheltenham and Northampton, 2023.
- T. Lutz, *Private International Law Online: Internet Regulation and Civil Liability in EU*, Oxford, 2020.
- T. Lutz, Internet Cases in EU Private International Law – Developing a Coherent Approach, *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 66, 3/2017, 687-722.
- U. Magnus, P. Mankowski (eds.), *Brussels Ibis Regulation*, Köln, 2023, 306; T. Lutz, *Private International Law Online: Internet Regulation and Civil Liability in EU*, Oxford, 2020.

- R. Matulionyte, Enforcing Copyright Infringements Online in Search of Balanced Private International Law Rules, *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, vol. 6, 2/2015, 132-145.
- С. М. Марковић, З. Миладиновић, *Ауторско право и сродна права*, друго незнатно измењено издање, Крагујевац, 2014.
- A. Nuyts, Suing At the Place of Infringement: The Application of Article 5(3) of Regulation 44/2001 to IP Matters and Internet Disputes, у књизи: A. Nuyts (ed.), *International litigation in intellectual property and information technology*, Alphen aan den Rijn, 2008, 105-131.
- E. Rosati, *Copyright and the Court of Justice of the European Union*, 2nd edition, Oxford, 2023.
- T. Striphas, *The Late Age of Print: Everyday Book Culture from Consumerism to Control*, New York, 2009.
- D. J. B. Svantesson, *Private International Law and the Internet*, 4th edition, Alphen aan den Rijn, 2021.
- P. L. C. Torremans, *Intellectual Property and Private International Law*, 3rd edition, Oxford, 2024.
- B. Van Houtet, Jurisdiction in Cross-Border Copyright Infringement Cases – Rethinking the Approach of the Court of Justice of the European Union, A. Bonomi et al. (eds.), *Yearbook of Private International Law*, vol. XXII – 2020/2021, 299-335.
- N. Vujičić, „Lociranje“ striminga u autorskom pravu, у књизи: D. V. Popović (ur.), *Intelektualna svojina i internet*, Zbornik VI, Beograd, 2022, 53-71.

Petar M. Đundić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
P.Djundic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-9223-6373

International Jurisdiction of Serbian Courts and Copyright Infringement Over the Internet: An Interpretation of Article 53 Paragraph 1 of the Serbian PIL Code

Abstract: *The nature of the internet as a means of communication and information exchange gives rise to specific problems in private international law. One of them refers to the determination of international jurisdiction in cases of violation of economic and moral rights of authors committed through the use of the internet. In the context of Serbian law and in connection with this type of disputes, domestic courts have an opportunity to provide an answer to the question of how to interpret the provision of Article 53 paragraph 1 of the Serbian PIL Code, which establishes jurisdiction of Serbian courts for disputes arising from non-contractual liability in cases in which the damage occurred on the territory of Serbia. The paper argues that, in these type of disputes, it is inappropriate to equate the place where the damage occurred with the place from which it is possible to access the protected content. Instead, the existence of a strong connection between the dispute and Serbia and the protection of the interests of both parties in the proceedings are better protected by the acceptance of jurisdiction in a situation where it is possible to conclude that the actions of an alleged infringer were directed towards internet users on the territory of Serbia.*

Keywords: *international jurisdiction, copyright, the internet, the place where the damage occurred.*

Датум пријема рада: 6. 12. 2024.

Датум прихватања рада: 29. 1. 2025.